

NÉMET KÖNYVTÁRAK.

2. *Preussische Staatsbibliothek: Berlin.*

Ismeretes, hogy a berlini *Preussische Staatsbibliothek* nem csupán a Németbirodalom egyik legjelentősebb közkönyvtára, hanem egyúttal betölti a *német könyvtári központ* hivatását is. A német tudományos könyvtárak közös tevékenységének szálai a berlini *Staatsbibliothek*ekben futnak össze, vezérigazgatója hivatalból elnöke a *Birodalmi Könyvtárügyi Tanács*nak. Midőn 1936-ban a *Porosz Könyvtárügyi Tanács* birodalmivá alakult át, a birodalmi kultuszminisztérium (pontosabban: *Reichswissenschaftsministerium*) a berlini *Staatsbibliothek*ekkel karöltve egész Németország területére vonatkozóan egységesítette a könyvtárosképzést és a könyvtárosi vizsgát. Ettől az időtől kezdve a német tudományos könyvtárakban tudományos munkakört ellátó tisztviselők kiképzése egységesen történik.

A *Staatsbibliothek*ekkel kapcsolatos intézmények működése és a könyvtár által vezetett nagy bibliográfiai vállalkozások munkálatai egyébként az utóbbi években a háború ellenére is — ha bizonyos tekintetben csökkentett mértékben vagy lassúbb munkatempóban is — zavartalanul továbbfolytak, sőt éppen a háború még újabb bibliográfiai feladatokat is rótt a könyvtárra. Így a *Reichstauschstelle*, mely a fölöspéldányok cseréjét közvetíti a német könyvtárak között és a hivatalos nyomtatványokat juttatja el hozzájuk és a *Beschaffungsamts der deutschen Bibliotheken*, tehát a német könyvtárak szerzeményi hivatala különösen nagy teljesítményt végeztek a háború folyamán a birodalomba visszatért vagy megszállt területek új hivatalos könyvtárainak felállítása során. A *Beschaffungsamts* végezte egyébként központilag a német könyvtárak részére a háborús fontosságú külföldi folyóiratok beszerzését is. A német külképviseleti hatóságok segítsé-

¹ A szükséges adatokat és felvilágosításokat DR. JOSEPH BECKER úr, a Könyvtár első igazgatója volt szíves megadni.

gével pedig a *Reichstauschstelle* rendezte az utóbbi évek nagyszabású külföldi német könyvkiállításait.

A *Staatsbibliothek* és a *Birodalmi Könyvtárügyi Tanács* kezdeményezésére állítottak fel azután a megszállt területeken (Franciaország, Belgium, Főköormányzóság és Oroszország) egy olyan könyvtárügyi szervet, amely az illető országokban lévő könyvtári állomány védelmét és biztonságba helyezését van hivatva ellátni.

A *Staatsbibliothek* által vezetett és nálunk is jólismert két hatalmas bibliográfiai vállalkozás, a *Deutscher Gesamtkatalog* és a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* szerkesztésében sem állott be fennakadás, bár a kötetek az utóbbi időben természetesen csak nagyobb időközökben jelenhettek meg. GK-ból így is már 14 hatalmas kötet, a GW-ból pedig 7 került ki a sajtó alól.

Az ugyancsak a *Staatsbibliothek*hez kapcsolt *Auskunftsbureau der Deutschen Bibliotheken* továbbra is a helyközi könyvkölcsönzés nélkülözhetetlen közvetítője abban az értelemben, hogy a hozzáfordulókkal közli, hogy valamely nyomtatvány melyik német könyvtárban található meg. Erre a célra minden könyvtárban nyomtatott űrlap kapható, amelyet címenként 10 Pfennig bélyeg kíséretében kell Berlinbe elküldeni. A válasz úgyszólván postafordultával érkezik meg.

A háború megindulása után hamarosan új gyűjteményt is állított fel a *Staatsbibliothek* „*Kriegssammlung 1939*” címen és megkereste a hadsereg, a párt és az állam különböző szerveit, hogy a háborúval kapcsolatos nyomtatványokat, például a tábori hírlapokat vagy katonai hatóságok falragaszait e gyűjtemény számára megszerezze.

Mint közkönyvtárnak a forgalma a *Staatsbibliothek* használatára az utóbbi, háborús időben is a megszokott hatalmas keretek között mozgott. 1940/41-ben 383.000 kérést adtak le a kutatók és a helyi kölcsönzés száma 15.000 körül volt. A könyvtár nyomtatványállománya jelenleg 2,939.000, kéziratállománya 70.900 kötet.

3. *Sächsische Landesbibliothek: Dresden.*

A drezdai *Sächsische Landesbibliothek*eknek éppúgy, mint a többi nagy német könyvtárnak, a mostani háborús időkből egy

nagy nehézséggel kell szembenéznie és egy nagy követelménynek kell megfelelnie. A nagy nehézség a háborús körülmények folytán előálló tisztviselő-, általában személyzetihiány, a nagy követelmény pedig: nemcsak a kurrens munkát úgy-ahogy elvégezni, hanem mind adminisztrációs, mind tudományos téren olyat felmutatni, ami valóban a Könyvtár fejlődését jelenti. A *Sächsische Landesbibliothek* 1938 utáni munkásságának adatai azt bizonyítják, hogy a fennálló nehézségeket minden erejével legyőzve, igyekezett megfelelni a vele szemben felállított követelményeknek.²

A háború kitörésének idejétől kezdve a Könyvtár napi egy-két órával csökkentette az olvasótermi, kölcsönző- és reference-szolgálat időtartamát. De így is nyitva áll az olvasóterem és a folyóiratolvasó egyhuzamban délelőtt 10-től este 6-ig, a kölcsönzés és reference-szolgálat pedig délelőtt négy, délután két óra hosszat. A zenei osztály olvasóterme zárva van.

Ismeretes, hogy a német könyvtárakban az igényelt könyveket általában nem folyamatosan, hanem bizonyos időpontokban — rendszeren a reggel igényelteteket 11-ig, a többieket déli 1 óráig — szolgáltatják ki. A korlátozások bevezetése óta a *Sächsische Landesbibliothek* napjában csak egyszer elégíti ki a könyvigényléseket. Békeidőben azután a *Sächsische Landesbibliothek* Drezda mintegy húsz különböző pontján közvetítő-állomásokot tartott fenn, ahol a Könyvtár központi épületétől távollakók könyvkölcsönzéseit bonyolították le. Ezek közül most csak a legfontosabbak vannak nyitva.

Az itt következő néhány számadat azonban megmutatja, hogy a korlátozások ellenére is milyen nagy volt a Könyvtár forgalma. Az olvasótermi látogatók száma 1939-ben 31.311, 1940-ben 21.770 volt. Ezek 44.171 nyomtatványt és 292 kéziratot, illetve 1940-ben 34.933 nyomtatványt és 111 kéziratot használtak. A kölcsönzés mértéke különösen nagy volt: a 3985 helybeni kölcsönző 85.419 kötetet kölcsönzött 1939-ben; 1940-ben ezek a számok 3384 és 61.859 voltak. Vidékre és külföldre is kölcsönzött a Könyvtár, magánszemélyeknek és intézeteknek

² A Könyvtárra vonatkozó adatok közléséért és az ezekkel kapcsolatos felvilágosításokért DR. HERMANN NEUBERT urat, a Könyvtár igazgatóját illeti köszönet.

vagy hatóságoknak egyaránt. 1939-ben kerekszámban 800 kölcsönzőnek 15.000 kötet nyomtatványt és 250 kéziratot küldtek el (1940-ben a megfelelő számok: 700, illetve 12.500 és 100). Kölcsönzött természetesen a *Sächsische Landesbibliothek* idegen könyvtárakból is olvasói számára. 1939-ben 122, 1940-ben 123 könyvtárból 2219, illetve 1291 nyomtatványt és 160, illetve 48 kéziratot igényeltek.

A *Sächsische Landesbibliothek* összes állománya 1941-ben 826.894, 1938-ban 780.261 kötet volt. Egyéb adatok 1941-ből (zárójelben 1938-ból): ősnymtatványok 2269 (2261), térképek 41.600 (40.430), kéziratok 8848 (8752) és kották 51.357 (47.348). Az évi gyarodás tehát kerek 16.000 darab. Az állományt a Könyvtárban folyóméterekben is mérik. Az eredmény 1938-ban 22.436, 1941-ben 23.365,07 folyóméter volt. Könyvbeszerzésre 1939-ben 60.357, 1940-ben 56.693 birodalmi márkát fordítottak, amiből egyedül a kurrens folyóiratokra mindkét évben közel 19.000 birodalmi márka esik.

Az olvasóközönség kiszolgálásában bevezetett — mint láttuk, egyáltalában nem nagyinak mondható — időkorlátozások lehetővé tették a Könyvtár számára, hogy egyrészt a könyvtári rendszerező munkában jelentős eredményeket mutathasson fel, másrészt pedig, hogy továbbra is megrendezhesse híres *könyvkiállításait*. Ilyen kiállítások voltak például 1938-ban: „Szászok szerteszét a világon“, „Német költők *Editio princeps*ei“, „SCHOPENHAUER“, „Utazások és felfedezések“; 1939-ben: „Szép állatképek könyvekben“, „A késői gótika miniatúrái“; 1940-ben „GUTENBERG és tanítványai“, „A 14. század legértékesebb és legszebb képes kéziratái színes reprodukciókban“; 1941-ben: „Nép és jog“, „A 18. század szász könyvillusztrációi“.

Az olvasóközönség kiszolgálásán és a kiállítások megrendezésén kívül tovább dolgoztak az elmúlt években a nagy szak-katalóguson is és annyira haladtak vele, hogy előreláthatólag 1942-ben be is fejezik. De ezek mellett új rendszerező munkába, sőt új gyűjtőtevékenységbe is fogott a *Sächsische Landesbibliothek*.

Előbbihez tartozik egy új disszertációkatalógus felállítása. A Könyvtár nagy betűrendes katalógusát (még a múlt századból származó, tokokba csomagolt negyedréttű lapokon) aránytalanul megdagasztották a disszertációkról felvett lapok. A Könyv-

tár most azokat a lapokat, amelyek kizárólag disszertációkról készültek, a betűrendes nagy katalógusból kiemelte és egy olyan új betűrendes cédulakatalógust állított fel, amely csak disszertációkat tartalmaz. A katalógusterem kézikönyvtárát is továbbfejlesztették egy „Bibliographica“-gyűjtemény összeállításával, amely a legszükségesebb bibliográfiai segédkönyveket foglalja magában és a könyvtári tisztviselőknek áll rendelkezésükre hivatali munkájukban.

Megkezdték és erősen előrehaladtak az egykori szász országgyűlés könyvtárának (*Landtagsbücherei*) feldolgozásában. Két gazdag különgyűjtemény is került az utóbbi időben a *Sächsische Landesbibliothek* birtokába: egyik az 1848-as idők mozgalmaira vonatkozó röpiratokat, másik az 1919-es béketárgyalásokkal kapcsolatos emlékiratokat tartalmaz. E különgyűjtemények feldolgozása és elhelyezése különösen nagy munkateljesítményt kívánt meg a Könyvtár tisztviselőitől.

De éppen ezzel a fokozott munkateljesítménnyel tett a *Sächsische Landesbibliothek* bizonyosságot amellet — s ez általános érvényű —, hogy *a háborús körülmények még a nem egyszer leküzdhetetlennek látszó nehézségekkel sem jogosítanak fel egy nemzeti hivatást betöltő könyvtárt arra, hogy tevékenységét a komoly alkotó munka rovására korlátozza.*

Halle/Saale, 1942. január.

HARSÁNYI ANDRÁS.